

KOLTAI TAMÁS

Ír út

BRIAN FRIEL: PHILADELPHIA, NINCS MÁS ÚT!

A kaposvári stúdió falaiba a szokásos műgonddal ette bele magát az ír kisvárosi ház képzeletbeli falal elválasztott két lakószobája. Paseczki Zsolt díszlete az itt mély alapokon nyugvó *bázisrealizmusban* fogant, akárcsak Brian Frielnek, az ír kortárs dráma reprezentatív szerzőjének *Philadelphia, nincs más út!* című darabja. A hatvanas években született mű „formabontó” szerkezete – Arthur Miller *Az ügynök halála* című drámáját idéző flashback-technikája és a főhős kettős énjére épülő pszichologizálása – megtévesztő; inkább kordivat, mint a drámai koncepció lényegét befolyásoló dramaturgiai elv. A cselekmény különösebb gond nélkül lejátszódhatna lineárisan és a főhős, a szűk horizontú Írországból a korlátlan lehetőségek Amerikájába elvágódó Gar O'Donnell megkettőződése nélkül is. Kétségtelen, hogy Gar belső konfliktusától, a szülőhelyétől nehezen elváló én és a menni akaró alteregó kettős perszonalizációjától a játék színesebb lesz. Az alteregó folyamatosan jelen van – mások számára láthatatlanul –, érvel, hadakozik, erősíti a maga igazát a kevésbé elszánt „alapénnel” szemben. A lelki küzdelemből kibontakozik a család életének pszichikai háttere, apa és fia gátlásos kapcsolata, az elhalt anya története (aki férjhezmenetele előtt másba volt szerelmes), a fiú ambivalens viszonya a házvezetónőként legalizált új asszonyhoz, csalódása első szerelmében, és így tovább. Valószínűleg ennél kevesebb is elég lenne,

hogy menni készítse Gart. Például az amerikai álom vonzása, amelynek illúzióit Friel meglebegteti ugyan, de a milleri változat fátumszerűsége nélkül.

Léner András komoly súlyt helyez az alteregó, a „Másik” teatrális megjelenésére. A szerepet játszó Nagy Viktornak előbb a végtagjai bukkanak elő a gondosan preparált falon keresztül, később a ház gerendázatán mászkál, néha üvegvirtrinen tűnik át, egy alkalommal pedig úgy guggol „láthatatlanul” az asztalra, hogy a lába között kelljen tologatni a malomjáték korongjait. Ez a felszíni játékosság azonban nem pótolja a két alak közti kapcsolat kidolgozását. Nagy Viktor és Dányi Krisztián játéka inkább egymás mellett létezik, mondhatni, haveri viszonyban vannak, ahelyett, hogy élesebb helyzetet, konfliktust csíholnának a mesterkelt skizofréniából. Nagy énje karcosabb, nyeglébb, szenttelenebb, Dányié tétovább, gyerekesebb, líraibb, de hiányzik kapcsolatukból a tépelődés tétje. Egy percig sem lehet kétséges, hogy Gar el fog utazni, az utazás előestéjén és éjszakáján lefolytatott belső párbeszéd inkább nosztalgikus múltidézés, mint döntéskényszerből fakadó dráma.

A választott stílusból – a kisrealizmus ritmustalan pepecseléséből – következik az előadás szomorkás, az egykori „kaposvárszürkére” emlékeztető, helyenként melodramai hangvétele. Szula László súlyos lélektani szünetekkel jelzi a szálkás külső mögött rejlő érző szívet, amely csak a végén, abban a kellenél hosszabban kitarított pillanatban fedi föl magát, mikor az apa lopva pénzt csempész fia útra kész pakkjába. A házvezetónőt játszó Márton Eszter is zavart álfeszültségekkel kénytelen érzékeltetni a fiú iránti tartózkodó szeretetét. Belülről induló, kidolgozott alakítások, de túl sok bennük a *rendezői* önmeghatódás. Tárnyilagosabb, groteszkebb hang – ellenjáték – valóságosabbnak tüntetné föl az érzelmeket.

TARJÁN TAMÁS

Majd csak lesz valahogy

BOGUSŁAW SCHAEFFER: KACSA

Persze hogy lesz. Miért ne lenne? Bogusław Schaeffer „zenei kollázsából”, az író reménye szerint, remek és kevésbé remek rögtönzések, álrogtönzések és melléfogások atomizált, dezorganikus együttese lett a Thália Új Stúdiójában. Az állítólag a színházat, sőt a SZÍNHÁZ-at (nota bene: nem ezt a folyóiratot) ábrázoló darab a színház hiányának, fonákjának, paródiájának a diákszínház és a kabaré közti megszólalásmódokat kiaknázó játékként veszi igénybe a néző mintegy százpercnyi türelmét, s nem is olyan rossz arány, hogy ebből a százból harmincötöt-negyvenet nem tekintünk eltékozoltnak.

A színműnek nem nevezhető, ám ötletgazdag szöveg magyar címe: *Kacsa* – ami jelenthet állatot, ételt, kavics ugrálását a vízben, csöves ágytálat, valamint álhírt. Borbély Sándor rendezésének lényege – egybecsengően a szerzői szándékkal – az, hogy a cím többértelmű, s e több értelem nem a felsorolt jelentések összességéből, hanem valamennyi lehetséges jelentés hiányából vezethető le. A filozófia nélküli abszurditás, a mélyebb értelemmel nem bíró, de hangzatos és mulatságos nyelvi eszte-

Kéri Kitty, Magyar Attila és
Hajdú István

Schiller Kata felvétele

Nagy Viktor és Dányi Krisztián
(Gar O'Donnell belső és külső énje)

Különböző minőségű megoldások váltakoznak. Egy visszapillantó jelenetben nehézkesen hurcolnak be egy, a nüanszírozott realizmustól idegen automobilt; a stilizáció sikeresebb válfaja egy kisméretű körforgó, amelynek használata (még) színesebbé, parodisztikusabbá tehetné az amerikai életforma illúzióját. Egy-egy élénkebb színpontot képvisel Csonka Ibolya amerikai nagynénije, Spindler Béla szenátor-epizódja; Hunyadkürti György klasszikus realista miniatúrát készít egy lecsúszott alkoholista tanítóról: elhárítólág szemez egy borosflaskával, egyre távolabb tolja az asztalon, míg végül lelejmolja búcsúztatandó tanítványát – egykori szerelmének fiát. (Erre szokták mondani, hogy egy egész élet sűrűsödik néhány pillanatba.)

Végeredményben a Brian Friel-penzum – a kaposvári önjáró színházcsinálásnak hála – teljesítve van az előadásban, csak a könnyedebb, flottabb, virtuózabb mesélőkedv hiányzik belőle.

BRIAN FRIEL: PHILADELPHIA, NINCS MÁS ÚT! (Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

FORDÍTOTTA: Hamvai Kornél. **DALSZÖVEGET FORDÍTOTTA:** Nádasy Ádám. **DÍSZLET:** Paseszki Zsolt. **JELMEZ:** Cselényi Nóra. **DRAMATURG:** Horváth Barbara. **SEGÉDRENDEZŐ:** Hollósi Katalin. **RENDEZŐ:** Léner András.

SZEREPLŐK: Márton Eszter, Sarkadi Kiss János/Dányi Krisztián, Nagy Viktor, Szula László, Varga Zsuzsa, Spindler Béla, Hunyadkürti György, Csonka Ibolya, Csernák Árpád, Kelemen József, Baksa Imre, Cseszár László, Szvath Tamás, Karácsony Tamás.

Simara-fotó

lenség, a megalkotottság helyett a félkész kidolgozás bumfordi bája vív ki némi sikert. A *Kacsa* mindenestül jelentéktelen, viszont rokonszenves, és általában nem unalmas.

Az *X In Ház* produkciója voltaképp annak a spektakulumnak a műhelytitkaiba enged bepillantást, amelyet éppen szemlélünk. A színészek éppen most, éppen nekünk és velünk, éppen ezt a valamit éppen-nezik, nem egészen épen, mert a próbákba – vagy a próbák hiányába és sikertelenségébe –, a tanácstalanságba befélszülva, ugyanakkor föl- és túlpörgetett aktivitással. A publikum bevonása azonban a publikum kizárását jelenti, mivel a színészek rendre maguk mondják, micsoda baromságot csinálnak, mennyire nem urai (úgy-mond, „még”) szerepüknek. A színházcsinálás „veszélyes üzemnek” nevezett kuplerájáról és a színészlektanról elmotyog valamit az előadás – melyben verbálisan is előfordul a „majd csak lesz valahogy” szintagma –, de nyomasztó a rengeteg szintelen ismétlés.

Magyar Attila az „életéről” mesélni igyekvő, némi apakomplexussal terhelt egyik komédiás, Hajdú István a szánalmas törekvést hol segítő, hol szétromboló másik. Ezek a remek, sokarcú fiatal színészek elég

hosszú ideje a magyar színpad egyik legkíváltságosabb clownpárosát alkotják, szerencsés csillagállás esetén ebben a minőségükben színház történeti értelemben maradandót is alkothatnak (természetesen más téren is, hiszen nincsenek összenőve, s egyikük sem horgonyzott le az igényes bohócériánál). A produkció nem sült el (nagyon) rosszul, mert a vézna, kopasz, kétbalkézes Magyar és a duci, muszklis, rámenős Hajdú tehetsége, aurája, össz munkája elnyeri és megőrzi a közönség rokonszenvét. Hol tényleges, hol álságos improvizációikban sokszor utalnak így-úgy külső adottságaikra, de arra is képesek, hogy „fölcseréljék” a *bonviván* és a *buffó* habitusát, s akkor Hajdú a nyuszi, Magyar a vadász. Kéri Kitty, a színésznő katalizáló szereplőként lép a két színész önmagában is kellően sugárzó erőterébe, meg hát a dramolettek, bohóc-tréfák bizonyos fajtái dramaturgiai kánonként írják elő, hogy három szereplő legyen, lehetőleg két, egymással vetélkedő férfi, s egy nő, aki köztük hintázik. Kéri Kitty tökéletesen megfelelő alakítása kevésbé elementáris, mint kétségtelenül előnyösebb helyzetet élvező játszótársaié. A zeneiséggel végül is nem sok kapcsolatot tartó farceszerűséghez Lupa János mélan figyelmes nézéssel, hatalmas ütemnyi (tudatos)

késésekkel szolgáltatja a klimpírt, ezzel is azt sejtetve és ígérve, hogy itt van – vagy lesz – valami.

Borbély Sándor rendezői ténykedéséről nehéz véleményt alkotni, mert ennek az előadásnak a szövege, a tempója, a hangulata, a szellemisége, a hibátára nyilván csak is teljes csapatmunkával (a jelzésnyi díszletet tervező Meller András és a készséges ruhákat kifundáló Csengey Emőke bevonásával) jöhetett létre. Hogy a függönyzet mögül folyamatosan behallatszó röhögés rendezői effektus-e, vagy a hangsúlyosan és ironikusan privatizáló stúdiómunka velejárója – ne tőlem kérdezzék, mint ahogy sok más dolgot se. *Kacsa* helyett *kacsacsőrű* emlőst láttam. Olyan lényt, amely a józan ész szerint nincs, nem lehet, vagy ha van, akkor minek – ám ő évmilliók óta mégis létezik, s bizonyára még évmilliárdokig él valahogy.

BOGUSŁAW SHAEFFER: KACSA (Thália Színház Új Stúdió – X In Ház)

FORDÍTOTTA: Pászt Patrícia. **DÍSZLET:** Meller András. **JELMEZ:** Csengey Emőke. **RENDEZŐ:** Borbély Sándor.

SZEREPLŐK: Magyar Attila, Hajdú István, Kéri Kitty, Lupa János.